

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

Педагогічний потенціал засобів українського народного
мистецтва в національному вихованні молодших школярів

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття рівня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 211М
групи

Грамм Ганна

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної (наукової)
програми

Керівник: кандидатка педагогічних наук,
доценка Денисенко Вероніка
В'ячеславівна

Рецензент: директорка Херсонської
гімназії № 16 з вивчення мов
національних меншин Херсонської
міської ради Головченко К.А.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	6
1.1 Сутність та завдання національного виховання в умовах воєнного часу.....	6
1.2 Українське народне мистецтво як засіб національного виховання.	16
1.3 Вплив національного виховання на формування особистості учня... ..	24
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	30
2.1 Педагогічні умови формування національного виховання дітей засобами українського народного мистецтва.....	30
2.2 Методичні рекомендації щодо особливостей впровадження засобів українського народного мистецтва на уроках у початковій школі	39
ВИСНОВКИ	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	61
Додаток А.....	61
Додаток Б	65
Додаток В.....	69

ВСТУП

Проблема національного виховання учнів молодшої школи є вкрай важливою та актуальною. Тим паче на фоні війни з РФ значення національного виховання неможливо недооцінювати. Формування національної самосвідомості починається з раннього дитинства. Національне виховання відбувається через низку факторів, таких як політика, мистецтво, культура, школа, позашкільні заклади, гуртки і т.д. Школа робить великий внесок у вихованні маленьких громадян, та патріотів власної країни.

Освіта збагачує дитину різноманітними знаннями, вміннями і навичками, різносторонньо розвиває учнів. Завданням сучасної української школи є не тільки формування необхідних компетенцій та надання ґрунтовних знань в різних галузях, а й формування особистості та стійкої патріотичної позиції громадян. Саме національне виховання допомагає виховати справжнього патріота власної країни.

Любов до рідного краю є однією з визначальних рис кожного справжнього громадянина. Справжній патріот цінує та береже культурну та матеріальну спадщину України, її мову, природу, віру, традиції. Ставиться з особливою увагою та трепетом до всього що виражає національну самоідентичність свого народу. Саме це прищеплюють дітям в школі.

У школі національне виховання реалізується через ряд освітніх галузей, а саме такі як мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна, громадянська та історична, мистецька і фізкультурна освітні галузі. Читання творів народного мистецтва, виконання музичних творів, вивчення історичних фактів, святкування національних і народних свят, освоєння базових знань та вмінь основних видів народного мистецтва, народні рухливі ігри на перервах.

У психолого-педагогічних працях відомих науковців (Ш.Амонашвілі, І.Беха, Л.Божович, Д.Ельконіна, І.Каїрова, Н.Миропольської, І.Підласого, Н.Янковської та ін) зазначається, що знання вміння та навички здобуті особистістю у молодшому шкільному віці надалі стають для формування неї позитивних моральних норм, звичок та навичок поведінки в суспільстві.

Українське народне мистецтво є одним з найбільш ефективних та потужних засобів національного виховання молодших школярів. У ньому можна побачити красу нашої мови, мужність, героїзм та таланти наших людей.

Об'єктом дослідження є процес національного виховання у початковій школі.

Предмет дослідження – засоби українського народного мистецтва в національному вихованні молодших школярів.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та визначити педагогічний потенціал використання засобів українського народного мистецтва в національному вихованні молодших школярів.

Відповідно до мети, об'єкта і предмета магістерської роботи необхідно було здійснити такі **завдання**:

- окреслити сутність національного виховання;
- охарактеризувати українське народне мистецтво як засіб національного виховання;
- розкрити педагогічний потенціал засобів українського народного мистецтва у процесі національного виховання учнів початкової школи;
- сформулювання педагогічні умови національного виховання засобами українського народного мистецтва здобувачів початкової освіти;

- надати методичні рекомендації щодо особливостей впровадження засобів українського народного мистецтва на уроках у початковій школі.

Гіпотеза магістерської роботи складається в передбаченні про ефективність обґрунтованих педагогічних умов використання засобів українського народного мистецтва у напрямі національного виховання учнів початкової школи.

Методи дослідження: аналіз науково-методичних, педагогічних джерел для розкриття сутності теми; обґрунтування та структурування отриманих даних для формування висновків; зазначення освітніх галузей та деяких тем у яких можна використовувати українське народне мистецтво як засіб національного виховання.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання народознавчих матеріалів подальшій педагогічній практиці у закладах загальної середньої освіти, а також у під час педагогічних практик студентів у закладах вищої освіти.

Апробація. Основні положення досліджень було висвітлено в тезах «Використання засобів українського народного мистецтва на уроках у початковій школі» на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Promising ways of information technology development» (м. Більбао, Іспанія 13 листопада 2023).

Публікації. Теоретичні положення було окреслено в статті «Реалізація мети, принципів національного виховання у початковій школі», що була опублікована у збірці науково-методичних матеріалів «Актуальні проблеми дошкільної початкової освіти» (Херсон 2021).

Структура дослідження: магістерська випускна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 75 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1 Сутність та завдання національного виховання в умовах воєнного часу

Український народ завжди прагнув бути незалежним та вільним. Вся історія нашого народу пронизана боротьбою, стражданнями та кров'ю за власну свободу у всіх її проявах. Багато видатних постатей невтомно боролися і відстоювали права українського народу. Серед таких можна зазначити, Г. Сковороду, його погляди були зрощені на теренах національної етнопедагогіки; Т. Шевченко у свій час написав «Букварь южнорусскій»; М. Драгоманов, був наставником Лесі Українки, В. Стефаника, О. Пчілки, І. Франка, та виступав за те, щоб в народних школах викладали українською мовою. І таких постатей було ще багато, але як їх позиція вплинула на їх життя. Якщо прочитати їх біографію то можна помітити одну закономірність, всі вони мали далеко не солодке життя. Українська інтелігенція масово винищувалась. Що ще раз доводить і показує під яким гнітом жив український народ впродовж віків.

У творах та працях цих людей, своє обґрунтування отримала етнопедагогіка. З першого погляду можна ототожнити народну педагогіку та етнопедагогіку, але справді народна педагогіка – це галузь педагогіки, що вивчає досвід народу [7], етнопедагогіка - наука, що вивчає народну педагогіку [7].

Упродовж багатьох років у нас процвітала так звана «радянська» педагогіка, або як її ще називали, «соціалістична». Вже сама лише назва багато про що каже, ця наука була надто ідеалізована, позбавлена духовності, народного життя, і не задовольняла потреб розвитку нації.

Нарешті, коли Україна отримала незалежність, народ мав змогу повернути та згадати свої народні цінності, та продовжити їх розвиток.

Початок національного відродження збігається з періодом набуття Україною незалежності та початком її демократизації. Український народ, як і всі інші народи світу, має свою історію, самобутню культуру, філософію, світогляд і свої національні погляди на виховання.

Освіта та виховання є найважливішими компонентами, та руховим меланізмом розвитку культури народу у національному напрямку.

З педагогічної точки зору, виховання—це організований та цілеспрямований процес формування та розвитку особистості [7]. Виховання—це поглинання у себе, кожною особистістю, національного духу народу, його культури, буття, віри.

Передаючи з покоління в покоління всіх знань народу, ми піклуємося про виховання нових поколінь, щоб ті в свою чергу вчиняли так само, та зберігали віками збудовані культурні та історичні традиції наших предків.

Сучасне виховання спирається на систему цінностей, які формують виховний ідеал, через релігію, культуру, філософію, традиції народу. Завдання вчителя полягає у тому, щоб орієнтувати учнів на загальнолюдські цінності.

Так у 2022 році було видано затверджено «Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України та Заходи щодо її реалізації до 2025 року». Де було окреслено, що метою національно-патріотичного виховання є виховання особистості самовпевненого громадянина України, прихильника гуманізму та демократії, готового відстоювати громадянські та конституційні обов'язки, успадковувати та зберігати духовну та культурну спадщину українського народу, виховувати високі міжособистісні стосунки, взаємодію, сприяння активній громадянській позиції та формуванню національної ідентичності, заснованої на духовних і моральних цінностях української спадщини [30].

Саме національне виховання дітей стало тією рушійною силою у відродженні української держави та її національних цінностей. Це також стосується й груп національних меншин, що населяють територію українських етнічних груп що проживають на території України.

Тож, національне виховання являє собою всеосяжну структуру перспектив, переконань, концепцій, прагнень, історичної спадщини, звичаєвої практики тощо, ретельно створених громадою протягом поколінь. Його мета полягає в тому, щоб сформувати когнітивний світогляд, цінності та соціальну мудрість майбутніх громадян, ефективно передаючи накопичену суспільну мудрість і спадщину минулих поколінь. Якщо національне виховання засноване на здорових принципах і продумано структуровано, воно відображає історичну еволюцію та майбутній потенціал нації [14].

Національне виховання має суспільний характер. Реалізується сім'єю, засобами масової інформації, релігійними організаціями, формальними та неформальними об'єднаннями, соціальним оточенням, закладами культури та освіти.

Найважливішою громадянською рисою людини є національна самосвідомість, тобто любов та шана до Батьківщини, рідної мови, землі, усвідомлення своєї приналежності до певної етнічної групи. Виховання національної самосвідомості має спиратися перш за все на розуміння учнями про спільні національні цінності(мові, землю, культуру, історію). Не менш важливим є розуміння кожного з учнів, що саме вони просто тут і зараз є причетними до розбудови національних цінностей, гідності, свободи, та гордості за свій народ та державу.

Національне виховання молодших школярів реалізується через низку принципів. Це такі принципи як: гуманізму, демократизму, народності, природовідповідності, культуровідповідності, безперервності, введення етнічних елементів у навчальний процес,

адаптація та персоналізація методів навчання, збереження зв'язності, системності підходів, урізноманітнення форм і методів навчання [14].

Реалізація кожного з цих принципів робить вагомий внесок у формування особистості молодшого школяра, та його розуміння про приналежність до певного народу.

До провідних завдань національного виховання школярів належать:

- виховання національної самосвідомості, любові до рідного краю, прагнення працювати на благо держави, чи то фізичним захистом, чи то прославлянням .
- сприяння духовній згуртованості поколінь, виховання шанобливого ставлення до предків, батьків, жінки-матері, культурно-історичної спадщини народу.
- формування витонченого володіння мовою та вміле користування українською мовою.
- виховання шанобливого ставлення до культури, звичаїв і традицій українців, а також представників різних національностей, які проживають на території сучасної України.
- культивування духовної культури особистості та створення середовища для усвідомленого світоглядного вибору.
- відстоювання загальнолюдських моральних принципів, зокрема правди, справедливості, патріотизму, доброти, працьовитості та етичної поведінки.
- формування творчої особистості та виховання відповідального та свідомого громадянина.
- забезпечення всебічного фізичного розвитку дітей та молоді, збереження та зміцнення їхнього благополуччя.
- виховання поваги до Конституції, законодавства України, державних символів.

- прищеплення глибокого розуміння взаємодії між поняттями свободи, прав людини та громадянської відповідальності.
- розвиток екологічної свідомості, виховання гармонійних стосунків з навколишнім середовищем.
- розвиток індивідуальних талантів і здібностей молоді, надання їй можливостей для самореалізації.
- розвиток навичок міжособистісного спілкування дітей та молоді та підготовка їх до життя в ринково орієнтованому суспільстві.

Ідеалом національного виховання є всебічно розвинена, соціально активна, національно свідома, громадянсько відповідальна, духовно розвинена особистість, патріот, носій національної і світової культури, здатний до самокритики та самовдосконалення.

Спираючись на концепцію національного виховання, патріотичне виховання являється складовою частиною національного виховання. А вже складовою патріотичного виховання, а в часи воєнної агресії й війни є пріоритетною військово-патріотичне виховання.

З початком повномасштабної війни в Україні, так би мовити, ввійшло в «моду» бути патріотом. 25 квітня 2019 року, Верховною радою було ухвалено Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [16]. Ще в 2014 році російські пропагандисти почали розповсюджувати інформацію про утиск російськомовного населення, про фашизм та нацизм, які буцімто процвітають на території України. Вони докорінно спаплюжили значення багатьох термінів, надали фальшивого та викривленого значення багатьом символам української держави. І саме цим вони пояснили напад 24 лютого 2022 року. Саме події цього дня почали тригерити українців, по всьому світі, встати пліч-о-пліч на захист

Батьківщини та проти спільного ворога. Багато українців почали розмовляти виключно українською мовою та обирати все українське.

Війна має значний і негативний вплив на національне виховання. Серед наслідків такого впливу можна зазначити:

- унеможливлення реалізації процесу навчання та виховання, через бойові дії для проведення уроків необхідні спеціальні умови, в деяких районах достатньо наявності укриття в межах навчального закладу, але частіше відвідування навчальних закладів є неможливим, тому для навчання учню необхідний доступ до інтернету та технічне обладнання.

- Мабуть найболючіший наслідок, це смерть здобувачів освіти, зі зменшенням кількості здобувачів, зменшується і попит на послуги освітніх і виховних закладів.

- Проблема наступності освіти та адаптації до освітніх систем.
- Психологічні та емоційні травми.
- Війна може призвести до збільшення рівня неграмотності.
- Перешкоджання економічному розвитку людини. Освідченні громадяни мають вагомий вплив на економіку.

- Соціальні та культурні наслідки: війна є перешкодою для передання культурного та соціального досвіду. Знищує культурну спадщину. У бездні забуття зникають традиції та звичаї народу.

Все це є довгострокові наслідки, їх вплив може стати нищівним, його будуть відчувати багато поколінь після нас. І саме вчителі покликані виправити цю ситуацію. Вчителі були і лишаються тією рушійною силою, яка покликана деактивувати ці наслідки, та налагодити зворотній шлях.

Національне виховання в умовах воєнного часу переслідує декілька важливих цілей і завдань:

1. Збереження культури та цінностей: спрямоване на збереження культурної спадщини, цінностей і традицій нації під час конфлікту. Це включає викладання історії, літератури та моральних принципів, які визначають ідентичність нації.

2. Навчання для оборони: освіта допомагає підготувати громадян до виконання ними ролі в національній обороні. Це може включати підготовку з військової або цивільної оборони, навчання навичкам, які є важливими під час війни.

3. Збереження єдності: Під час війни не аби яку роль відіграє національна єдність, люди поєднані спільним горем, і встають пліч опліч боронити країну на фронті та в тилу. Освіта відіграє важливу роль у вихованні почуття патріотизму та спільної відданості справі виживання нації.

4. Адаптація до мінливих умов: система освіти має адаптуватися до мінливих потреб воєнного часу, включаючи зміну ресурсів і пріоритетів. Тобто виникає потреба в коригуванні навчальних програм і методів навчання, та пристосування їх до сучасних умов.

5. Психологічна підтримка: освіта може дати відчуття нормальності та надії у складні часи. Це допомагає знизити рівень страху і тривоги, так учні мають розпорядок дня та мету.

6. Науково-технічний прогрес: воєнний час часто стимулює технологічний і науковий прогрес. Освіта підтримує ці зусилля шляхом підготовки робочої сили, необхідної для досліджень і розробок. Тож якщо громадянин у воєнні часи має насагу навчатися, то в післявоєнний період такі люди будуть дуже корисні у різних сферах.

7. Післявоєнна відбудова: Освіта має підготувати також і до післявоєнного періоду. Це включає здобуття та формування навичок, необхідним для реконструкції та відновлення.

8. Управління кризовими ситуаціями: життєво важливо навчити учнів як поводитися у надзвичайних ситуаціях, зокрема тому, як на них реагувати.

9. Економічні навички: освіта має передавати знання, уміння і навички, актуальні у воєнний час, такі як сільське господарство, управління ресурсами та інші важливі галузі.

10. Стійкість і здатність до адаптації: Виховання стійкості та здатності до адаптації в учнів має велике значення. Ці якості є життєво необхідні у часи війни.

Загалом, освіта в умовах війни служить збереженню ідентичності, безпеки та майбутнього нації. Це критично важливий компонент здатності країни орієнтуватися та долати перешкоди, які створює війна.

Не аби яку актуальність набув Закон України «Про основи національного супротиву» [17]. Самоідентичність та національно-патріотичне виховання є такими самими завданнями держави, як і створення і утримання армії.

Варто звернути увагу на певні статті, в яких йдеться про рух опору і національний супротив.

Національний супротив — система заходів, організація яких спрямована на оборону України, шляхом залучення громадян до діяльності направленої на забезпечення воєнної безпеки України, збереження територіальної цілісності країни та державного суверенітету, а також стримуванню, дання відсічі та нанесенню ворогу нищівних втрат, в наслідок чого той зазнає поразку [17].

Рух опору — комплекс пов'язаних заходів, їх організація та підтримка здійснюється з метою збереження і відновлення державного суверенітету і цілісності під час захисту від збройної агресії проти України [17].

Завдання руху опору:

1. Створення осередків руху опору та набуття ними відповідних знань та здібностей.
2. Перешкоджання та супротив діям військ агресора.
3. Участь у проведенні необхідних спеціальних операцій.
4. Участь у вихованні та навчанні громадян України з метою підготовки до руху опору.

Завданнями підготовки громадян України до національного спротиву є:

1. Допомога громадянам України у формуванні готовності та спроможності до виконання конституційного обов'язку щодо захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України.
2. Виховання військово-патріотичного почуття громадян України.
3. Готувати населення до життя в регіонах, які постраждали від воєнного конфлікту, та на окупованих територіях.

Виховання починається з дитинства. І чим більше наших дітей буде оточувати все українське, навіть таке жахливе як війна, тим краще вони в майбутньому будуть розуміти, що таке держава, її цінність, та принесуть більше користі нашій батьківщині й зроблять вагомий внесок у її розвиток.

Також, досить вагомою руховою силою є «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України» [15], яка була відредагована вже після початку війни, та спрямована на посилення національно-патріотичного виховання здобувачів у закладах освіти.

Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді (УДЦНПВКТУМ)—позашкільний державний заклад освіти, діяльність якого регламентується законодавством України, у своїй діяльності керуються конституцією України та законами «Про освіту», «Про

позашкільну освіту» та ін. Заснований був Міністерством освіти і науки України. Головною метою та напрямом діяльності центру є саме реалізація національно патріотичного виховання. Центр співпрацює з безліччю громадських організацій та державних установ.

Існує безліч юнацько-патріотичних організацій, такі як «Січ», «Пласт», «СУМ», «СПОК» тощо. Всі вони співпрацюють з УДЦНПВКТУМ. Всі вони переслідують декілька основних цілей: Сприяння патріотизму, громадянська освіта, соціальне залучення, збереження національної культури України, розвиток лідерства, розбудова спільноти (почуття приналежності), національна єдність, підготовка до майбутнього. Зважаючи на зростаючий попит з великою вірогідністю їх ставатиме все більше. Конкретні цілі та напрямки діяльності цих організацій можуть різнитися, але головною їх метою є виховання у молоді почуття національної гордості, громадянської відповідальності та прагнення до позитивних змін. Саме такі організації допомагають виховувати дітей у національному векторі, саме за допомогою цього кожне покоління українців буде вирости все більш згуртованими, буде рости на своєму інформаційному просторі, буде вивчати правдиву історію, а не спотворену та перероблену, в якій вже навіть немає Київської Русі, а є древня Русь.

Під час війни національне виховання в Україні набуває особливого значення, оскільки стає наріжним каменем збереження культурної самобутності, мови та цінностей нації. Він слугує маяком стійкості та опору зовнішньому тиску, гарантуючи, що майбутні покоління отримають знання та рішучість, необхідні для відновлення країни та збереження її унікальної спадщини. Національна освіта забезпечує життєво важливе відчуття безперервності, єдності та надії у складні часи, а також відіграє вирішальну роль у післявоєнному відновленні та відбудові.

1.2 Українське народне мистецтво як засіб національного виховання

Українське народне мистецтво визнано цінним засобом національного виховання у працях багатьох учених і дослідників. Його часто сприймають як відображення української культури, історії та ідентичності. Українське народне мистецтво, включаючи традиційну музику, танець, вишивку та образотворче мистецтво, вивчається та відзначається за його роль у збереженні та передачі культурних цінностей і спадщини.

Різні вчені та дослідники досліджували, як вивчення та популяризація українського народного мистецтва може сприяти почуттю національної ідентичності, навчати людей їхній культурній спадщині та сприяти глибшому цінуванню українських традицій. У працях цих вчених часто наголошується на важливості збереження та популяризації народної творчості в контексті українського національного виховання.

Нижче представлені кілька відомих вчених, які досліджували українське народне мистецтво та його роль у національній освіті:

1. Михайло Грушевський: Видатний український історик і фольклорист, який досліджував історію та культуру України, включаючи народне мистецтво.

2. Іван Франко: Український письменник, поет і громадський діяч, який активно підтримував і вивчав народну культуру і мистецтво.

3. Володимир Шовкопляс: Фольклорист і митця, який присвятив своє життя вивченню і популяризації українського фольклору та народного мистецтва.

Ці вчені та багато інших внесли важливий внесок у розуміння та підтримку української культури та народного мистецтва як засобу національної освіти.

Мистецтво — вид людської діяльності, що відображає людський досвід, передає емоції, ідеї, естетику, часто служить засобом спілкування та інтерпретації. У широкому розумінні мистецтво розглядають як досконале вміння в якійсь справі, галузі; майстерність [35].

Українське народне мистецтво являє собою пласт української культури, тісно пов'язаний із вираженням світогляду українського народу, його психології, етичних засад, естетичних устремлінь. Він охоплює всі види народної творчості, традиційно пов'язані з Україною, зокрема музику, танець, пісню, фольклор, декоративно-прикладне мистецтво. Ці види мистецтва розвиваються як єдиний комплекс і плавно інтегруються в життя нації протягом усієї її історії.

В історії мистецтв вже давно відомо, що розквіт будь-якого мистецтва припадає на період відродження. І наше мистецтво не є винятковим.

Розквіт українського мистецтва припадає на другу половину XVII сторіччя, початок XVIII, що власне збігається з періодом вільного життя українського народу.

Помилковою є думка, що наше мистецтво до цього періоду не існувало. Правда в тому, що воно існувало ще задовго до цього, і має довгу і тернисту історію.

Нажаль, дуже мало пам'яток українського народного мистецтва зберіглось до сьогодення. І навіть ті що потенційно існують, не завжди згадуються у реєстрах. Тож дуже важко сказати щось про українське народне мистецтво на його світанку, надто багато питань лишається без відповіді. Абсолютно кожен народ, навіть племена, мають своє мистецтво, яке в свою чергу виступає національним обличчям народу.

Ті найстаріші уламки українського мистецтва можуть свідчити про різноманітний вплив на нього наших багаточисельних народів, а саме їх мистецтв. Однак, є й такі пам'ятки, що не можна розгледіти ніякого зв'язку чи відбитку від сусідніх народів. І саме вони є зразком справжнього, самобутнього, українського народного мистецтва.

Його витоки сягають сивої давнини. Народне мистецтво було суттєвою частиною національної та світової культури протягом всієї історії людства і продовжує нею бути. Предмети народного мистецтва задіяні майже у кожній сфері життя. Відтак навіть у найтемніші часи людина прагне краси, виражаючи її через оздоблення домівок, предметів побуту, одягу, знарядь праці.

Народне мистецтво підлаштовується під ту епоху, в якій воно твориться, і набуває характерних рис. Саме воно відображає події і особливостей людей певного часу.

Засоби виховання—система прийомів; це предмети матеріальної та духовної спадщини, які використовують у виховному процесі, для вирішення виховних задач [14].

Засобами виховання є: художня література, різноманітні книги та підручники, газети, журнали, телебачення, кіно, радіо, театри, вистави та постановки, виставки, музеї, галереї, ігри, спорт, танці, предмети культури і природи, та власне сама людина.

Предмет матеріальної або духовної культури може виконувати роль виховного засобу за різних умов, зокрема:

1. Актуальність: об'єкт має відповідати освітнім цілям і завданням. Він має відповідати навчальному предмету чи темі, що викладається, і служити чіткій меті в процесі навчання.

2. Доступність: об'єкт має бути легкодоступним для учнів. Він має бути доступним для перевірки, взаємодії та дослідження, гарантуючи, що учні можуть працювати з ним як частиною навчального досвіду.

3. Педагогічна цінність: об'єкт повинен мати педагогічну цінність, тобто він сприяє процесу навчання. Він має допомогти роз'яснити поняття, тему, наглядно продемонструвати ідеї або забезпечити відчутне представлення абстрактних понять.

4. Залучення: предмет має захоплювати учнів та їх інтерес. Це повинно стимулювати допитливість і заохочувати до активної участі, роблячи навчання більш приємним, цікавим і ефективним.

5. Автентичність: Для культурних чи історичних об'єктів автентичність має вирішальне значення. Автентичні артефакти можуть запропонувати справжнє розуміння конкретної культури, періоду чи контексту, збагачуючи освітній досвід.

6. Інтеграція: об'єкт має бути бездоганно інтегрований у навчальну програму та методи навчання. Педагоги повинні вміти ефективно включати це в плани уроків, позашкільних та виховних заходи.

7. Мультисенсорне навчання: об'єкти, які задіюють кілька органів чуття, наприклад дотик, зір або звук, можуть покращити навчальний досвід, забезпечуючи цілісне розуміння предмета.

8. Безпека: безпека має першочергове значення, особливо коли ви маєте справу з фізичними об'єктами. Об'єкт не повинен становити жодних ризиків для учнів або вчителя, під час його використання як навчального засобу.

9. Сприйняття культури: під час використання культурних чи духовних об'єктів культурна чутливість і повага є важливими. Педагоги повинні пам'ятати про культурне значення та контекст об'єкта.

10. Адаптивність: об'єкт має бути адаптованим до різних методів навчання та стилів навчання. Він має бути досить універсальним, щоб служити різним освітнім цілям [14].

Включення предметів матеріальної або духовної культури в освіту може зробити навчання більш цікавим, практичним і змістовним. Однак

ретельний розгляд цих умов необхідний, щоб забезпечити ефективне використання об'єктів як навчальних засобів.

Під всі ці критерії підходять: національні танці, ігри, вишивка, писанки, шкрябанки, художні і літературні твори, пісні, музика, витинанки, кераміка, страви, усна народна творчість, та багато інших здобутків народного мистецтва. Всі вони є засобами народного мистецтва.

Безумовно, українське народне мистецтво охоплює широкий спектр творчих засобів, які відіграють значну роль у культурному самовираженні українського народу. Ось перелік деяких із цих засобів і короткий опис кожного:

1. Традиційна музика: українська народна музика включає різноманітні інструменти, такі як бандура, кобза та акордеон, які часто супроводжуються вокальними виступами. Вона відображає емоційну та історичну глибину української культури.

2. Танець: український народний танець відомий своєю енергійною та складною хореографією, яка часто зображує сюжети чи історичні події. Це яскраве вираження культурної ідентичності та духу спільноти.

3. Народні пісні: народні пісні в Україні передають широкий спектр емоцій, від радості та свята до голосіння та роздумів. Ці пісні є невід'ємною частиною культурних зустрічей і свят.

4. Фольклор: український фольклор складається з міфів, легенд, казок та усних переказів, що передаються з покоління в покоління. Вони дають зрозуміти вірування та цінності українського народу.

5. Декоративно-прикладне мистецтво: декоративно-прикладне мистецтво охоплює різні форми ремесел, включаючи вишивку, гончарство, різьблення по дереву та традиційний одяг. Ці художні вирази водночас утилітарні та візуально вражаючі.

6. Писанки: Писанки — це гарно прикрашені українські великодні яйця, ретельно розроблені складними візерунками та символами. Вони є символом відродження та оновлення.

7. Петриківський розпис: Петриківка – унікальний стиль українського розпису, для якого характерні квіткові та рослинні мотиви. Його часто можна знайти на предметах побуту, стінах та інших поверхнях, демонструючи красу природи.

8. Рушник: Рушник – традиційний український вишитий рушник, який використовувався для різних обрядових і релігійних цілей. Кожен малюнок і візерунок несе певну символіку.

9. Різьба по дереву: Українське дерев'яне різьблення — це високорозвинений вид мистецтва, що містить складні візерунки та візерунки на таких предметах, як меблі, релігійні ікони та домашній декор.

10. Кераміка: українська кераміка відома своїми яскравими кольорами та складними візерунками. Їх часто використовують як в декоративних, так і в функціональних цілях.

11. Традиційні костюми: український традиційний одяг відрізняється залежно від регіону, але зазвичай прикрашений складною вишивкою, що відображає культурну та регіональну приналежність того, хто його носить.

Ці засоби українського народного мистецтва не лише естетично багаті, а й глибоко вкорінені в культурно-історичну спадщину України. Вони служать життєво важливим засобом культурного вираження, оповідання історій і збереження традицій.

Народне мистецтво має широкий спектр творчих проявів і культурних традицій, які передаються з покоління в покоління в межах нації. Засоби народного мистецтва відіграють вирішальну роль у збереженні та прославленні культурної спадщини.

Зараз досить багато розмов водиться навколо так званого «Генетичного коду нації». Це є метафоричний вислів, він скоріше підкреслює глибокий зв'язок між художніми проявами культури людини та її ідентичністю. Ця метафора не є буквально генетичним кодом, вона підкреслює важливість збереження та просунення українського народного мистецтва як потужного та життєво важливого елемента країни, нації. Так називають мову, вишиванки, та ін. Але ми вважаємо, що неможливо назвати кодом нації якийсь конкретний фізичний або духовний предмет. Генетичний код нашої нації це саме народне мистецтво України.

Українське народне мистецтво є потужним засобом національного виховання з кількох причин:

1. Збереження культурної самобутності: українське народне мистецтво, включаючи традиційні ремесла, музику, танці та образотворче мистецтво, є відображенням багатой культурної спадщини нації. Це допомагає зберегти та передавати українську ідентичність від покоління до покоління.

2. Передача цінностей і традицій: Народне мистецтво часто несе глибоко вкорінені цінності та традиції. Через народні пісні, оповідання та образотворче мистецтво передаються важливі культурні цінності та історію, навчаючи людей своїй спадщині.

3. Мова і література: Багато народних пісень і оповідань українською мовою. Вони сприяють мовній освіті та цінуванню української літературної традиції.

4. Творче вираження: Народне мистецтво заохочує творче вираження. Це дозволяє людям взаємодіяти зі своєю культурою та історією в особистий та змістовний спосіб, сприяючи почуттю зв'язку зі своїм корінням.

5. Громадська та соціальна освіта: народне мистецтво часто створюється та прославляється в громадах. Це відчуття спільності може

бути важливим аспектом національної освіти, зміцнюючи зв'язки суспільства.

6. Уроки історії: Народна творчість може зображати історичні події та боротьбу. Це дає змогу розповісти людям про минуле їхньої нації, включаючи періоди гноблення та стійкості.

7. Натхнення для сучасного мистецтва: Українське народне мистецтво вплинуло на сучасних українських художників і письменників. Воно служить джерелом натхнення для нових творчих робіт, забезпечуючи збереження культурної спадщини. Подекуди сучасне українське мистецтво замислювано переплітається з народними мотивами, що надає предмету мистецтва народного колориту.

8. Культурна дипломатія: українське народне мистецтво використовувалося як форма культурної дипломатії, просування культури нації на світовій арені та сприяння міжнародному розумінню та повазі.

9. Навички рукоділля: традиційні українські ремесла, такі як вишивка, гончарство та вироби з дерева, навчають цінних навичок. Ці навички можуть бути формою практичної освіти, допомагаючи людям стати самодостатніми та економічно незалежними.

10. Святкування, фестивалі та ярмарки: Народне мистецтво часто відіграє центральну роль в українських фестивалях та святах. Ці заходи надають можливість для колективного навчання, оцінки традицій і спільного культурного досвіду.

Підсумовуючи, українське народне мистецтво – це не просто форма творчого вираження; це життєво важливий інструмент для збереження та передачі культурної, історичної та моральної освіти. Вона відіграє центральну роль у формуванні національної ідентичності та вихованні почуття єдності серед українців.

1.3 Вплив національного виховання на формування особистості учня

Багато українських вчених проводили дослідження впливу національного виховання на формування особистості учня. До відомих вчених дослідників у цій галузі належать Володимир Вернадський, Іван Зязюн, Василь Сухомлинський. Вони досліджували вплив культурних та освітніх чинників на розвиток ідентичності та цінностей учнів в українському контексті.

Особистість —соціальний індивід, людина, що поєднує в собі сукупність соціальних властивостей людини, риси загальнолюдського, суспільне значущого та індивідуального — неповторного [24].

Формування особистості учня в початковій школі – це важливий і складний процес, який включає різноманітні фактори. Це період, коли діти починають розвивати власні почуття, соціальні навички, моральні цінності, закладають основу для свого подальшого розвитку. Ось кілька ключових моментів, які слід враховувати:

1. Соціальна взаємодія: Початкова школа – це місце, де діти починають регулярно спілкуватися з однолітками. Ці взаємодії відіграють важливу роль у формуванні їхніх соціальних навичок, дружби та самооцінки.

2. Вплив вчителя: Вчителі початкової школи можуть мати глибокий вплив на особистість учня. Позитивні та підтримуючі вчителі можуть підвищити в учня впевненість у собі та любов до навчання.

3. Академічні виклики: Академічні проблеми, з якими стикаються учні в початковій школі, можуть сформувати їхню трудову етику, здатність вирішувати проблеми.

4. Цінності та мораль: школи часто навчають цінностям і моралі через навчальні та позакласні заходи, сприяючи етичному розвитку учня.

5. Формування ідентичності: Початкова школа — це час, коли діти починають досліджувати свої інтереси, хобі та таланти, що може вплинути на їх почуття ідентичності.

6. Тиск з боку однолітків: Може відігравати значну роль у формуванні поведінки, цінностей і вибору учня.

7. Сімейна історія: Вплив сім'ї на особистість учня залишається вирішальним. Сімейні цінності, підтримка та очікування можуть значно вплинути на розвиток дитини.

8. Емоційний розвиток: У початковій школі діти починають розуміти свої емоції та керувати ними. Вчителі та батьки відіграють важливу роль у навчанні емоційного інтелекту.

9. Культурні та суспільні фактори: Культурна і суспільна атмосфера, у якій зростає учень, може вплинути на його цінності, переконання та світогляд.

10. Позакласні заходи: Участь у позакласних заходах може допомогти учням відкрити нові таланти, розвинути навички командної роботи та розвинути почуття відповідальності, стати більш розкутими та не соромитись.

Важливо зазначити, що розвиток особистості є постійним процесом і на нього може впливати поєднання цих та інших факторів. Батьки, вчителі та ширша спільнота мають відіграти певну роль у тому, щоб допомогти учням стати всебічно розвиненими особистостями. Якщо казати загалом, то школа це те середовище то виходить за рамки академічного навчання.

К. Ушинський розробив наукові засади національного виховання і використовував термін «Національна система виховання». Він наголошував на важливості виховання почуття національної ідентичності та культури в системі освіти [40]. Костянтин Дмитрович виступав за освіту, вкорінену в культурно-історичний контекст України. Саме її дослідженням і займається Українська педагогіка.

Українська педагогіка—наука про виховання нових поколінь українців, у руслі гуманістичних традицій, народної виховної мудрості, здобутками культури і науки.

Її головна ідея—особистісно спрямований виховний вплив. Сприяє тому щоб дитина була у цілковитій гармонії з оточуючим світом і людьми, і з самою собою.

Класно-урочна система чітко означає життя і діяльність учнів у період навчання. У той час як нова педагогіка спирається на положення «Учень як суб'єкт навчання і виховання». Кожен учень самостійно, під керівництвом учителя, здобуває знання про людину, націю, батьківщину, і про себе, як індивідуальну неповторну особистість [28].

Формування всебічно розвиненої особистості в системі освіти України є важливою метою. Це передбачає надання учням широкого спектру знань і навичок не лише з академічних предметів, але й щодо розвитку характеру, культури, фізичного здоров'я та підготовки до громадянської діяльності.

Це означає створення освітніх програм, які сприяють інтелектуальному, емоційному та соціальному розвитку учнів, а також виховують їхню творчість і незалежність. Також важливо враховувати індивідуальні потреби учнів.

Якщо взяти до увагу Концепцію Нової української школи (НУШ), то ця програма робить акцент на розвитку особистості учнів через цілісний підхід до навчання, та чітко прописано, що її метою є випускник: всебічно розвинена здатна до критичного мислення неповторна та індивідуальна особистість; громадянин, патріот своєї країни, здатний на самостійні зважені рішення, поважає права оточуючих та виконує свої обов'язки перед батьківщиною; новатор, здатен на розвиток, може вносити позитивні зміни у різні сфери життя, є конкурентоспроможним на ринку праці. НУШ побудована таким чином, щоб у кожний навчальний предмет максимально розвивав

компетентності особистості [36]. Якщо розглядати більш детально, то на нашу думку одні з найбільш дієвих навчальних предметів у сфері формування особистості є: українська мова, я досліджую світ, мистецтво, дизайн і технології. Це не означає що інші навчальні предмети не впливають на розвиток особистості учні, просто вище зазначені найбільш дієво впливають на учня у контексті національного виховання.

Національне виховання дітей у школі починається з перших хвилин, дитина приходить на свято першого дзвоника, весь педагогічний персонал розмовляє українською, майорить синьо-жовтий стяг, лунає державний гімн, вчителі вчать як правильно себе поводити в цей момент, пояснюють що треба встати та тримати руку на серці. Це все робиться в знак пошани та для вираження своїх чистих та добрих намірів, як наприклад, вислів «Поклавши руку на серце» означає добрі та чисті наміри, та щирі почуття.

Вже у класах діти бачать герб, прапор, текст гімну, національну атрибутику, портрети відомих українських діячів та історичних постатей. Все це вприває на формування їх особистості, та на їх становлення в майбутньому, як громадянина та патріота.

Національне виховання може мати значний вплив на формування особистості учня може. Ось кілька основних способів, якими це може вплинути на розвиток учня:

1. Культурна ідентичність—почуття приналежності, що має особистість або група людей, до певної культури. Національна освіта часто наголошує на культурних, історичних та мовних аспектах певної країни чи регіону. Це допомагає учням зв'язатися зі своєю культурною спадщиною та розвинути почуття ідентичності.

2. Цінності та переконання: національне виховання може прищепити низку цінностей, переконань та етики, які тісно пов'язані з

культурою та традиціями певної нації. Це може сформувати моральний компас і світогляд учня.

3. Мова та спілкування: Мова є важливою частиною особистості. Національне виховання зазвичай сприяє використанню та збереженню національної мови, що може вплинути на комунікативні навички та культурні зв'язки учня.

4. Історія та спадщина: вивчення історії та спадщини нації може сприяти почуттю гордості та приналежності. Це також може забезпечити контекст для розуміння сьогодення та майбутнього.

5. Громадянство та громадянська активність: Національне виховання часто включає уроки громадянства, громадянських обов'язків і відповідальності. Це може спонукати учнів брати активну участь у їхніх спільнотах і робити внесок у розвиток суспільства.

6. Взаємозв'язок: Національне виховання не означає ізоляція від культури інших народів. Особливо з урахуванням того, що в класі можуть навчатися діти інших національностей. Це також може навчити учнів про взаємопов'язаність світу, сприяючи культурному обміну та розумінню. Метою багатьох національних систем освіти є збалансований розвиток національної ідентичності та цінностей.

7. Повага до різноманіття: наголошуючи на національній ідентичності, сучасні національні системи виховання також навчають толерантності та повазі до культурної та етнічної різноманітності всередині нації.

8. Культурне мистецтво та самовираження: учні можуть познайомитися з мистецтвом, літературою, музикою та іншими формами культурного самовираження, які є унікальними для їхньої нації, що може сприяти їхньому особистому зростанню та творчості.

Важливо зазначити, що вплив національного виховання на формування особистості може значно відрізнятись залежно від системи освіти, державної політики та суспільних норм. Крім того, ступінь

впливу національного виховання на особистість учня також буде залежить від його індивідуального досвіду, сімейного походження та особистих переконань.

Національне виховання з акцентом на культурній ідентичності, спадщині та цінностях справляє глибокий вплив на формування особистості учня. Воно прищеплює почуття причетності, виховує гордість за своє культурне коріння та формує особистість із міцною основою національної ідентичності. Це, у свою чергу, сприяє створенню більш різноманітного, інклюзивного та збагаченого, глобального суспільства, оскільки учні виростають у поінформованих, всебічно розвинених і культурно обізнаних особистостей.

РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1 Педагогічні умови формування національного виховання дітей засобами українського народного мистецтва

У системі освіти національне виховання пристосоване відповідно до когнітивних здібностей і психологічних характеристик, характерним для учнів певного класу. Молодший шкільний вік є сенситивним періодом для національного виховання. Г. Зажарська пояснює це особливостями психології дітей, відзначається їхньою природною схильністю жадібно досліджувати навколишній світ, здобувати нові знання, сприймати суспільні норми та формувати власні погляди та цінності. Ось чому основа національного виховання закладається переважно на цьому етапі життя і навчання [13, с. 147].

Характеризуючи можливості національного виховання у період молодшого шкільного віку Г. Зажарська підкреслює: «Для морального розвитку дитини цей вік особливо важкий тому, що засвоюється досвід, форми поведінки старших поколінь, оціночні судження; формується певне ставлення до оточення, до себе: розвивається дружба, товаришування, взаємодопомога, любов до батьків, до вулиці, школи, рідного міста, природи тощо. На основі цього досвіду дитина починає виявляти самостійність, свідомість у ставленні до навколишнього світу та людей, до моральних норм суспільства. В силу вікових та

психологічних особливостей життєвий та моральний досвід у ставленні до суспільства, до Батьківщини, до своєї країни обмежений. Тому саме в цьому віці необхідно закладати основи патріотичного виховання, які стануть фундаментом громадянського становлення особистості» [13, с. 147].

Національне виховання дітей молодшого шкільного віку передбачає цілеспрямовані педагогічні зусилля, направлені на покращення їхнього розуміння своєї Батьківщини, залучення їх до глибинних аспектів національної культури та духовності, формування їхніх поглядів, концепцій, вірувань та ідей, що ґрунтуються на цінностях їхнього народу, національної культури.

Щоб прогнозувати результати виховного процесу, необхідно знати структуру національного виховання, яка складається з компонентів: когнітивного, емотивно-мотиваційного, поведінкового.

Когнітивний компонент національного виховання розглядається як наявність у молодшого школяра достатнього обсягу знань, які можуть стати базою виникнення національних почуттів та мотивів патріотичної поведінки. Когнітивні критерії національної вихованості молодших школярів, виявляються у знанні змісту понять «велика батьківщина», «мала батьківщина», «патріот»; у знанні діяльнісних форм прояву патріотизму у дорослих та дітей; у знанні історії своєї сім'ї; ключових подій історії України, рідного краю; у знанні української культури, народного мистецтва, а також у початкових вміннях аналізувати свої почуття, мотиви діяльності, оцінювати свої та чужі вчинки.

Емотивно-мотиваційний компонент національного виховання формується за позитивної оцінки історії Батьківщини, захоплення її героями; при безпосередньому спілкуванні зі знаменитими людьми, вивченні культури та історії рідного краю. Емотивно-мотиваційні критерії розглядаються за двома напрямками: наявність національних почуттів та сформованість мотивів національної діяльності. Для

молодших школярів емотивний критерій національного виховання, зводиться лише до національних почуттів. Враховуючи вікові особливості молодших школярів, оцінювати рівень сформованості у них таких особистісних якостей, як національні переконання, передчасно.

Як відомо, у психології мотивація індивіда розуміється як сукупність стимулів, які спонукають до дії з метою досягнення певної цілі, що включає психологічні фактори, які пояснюють поведінку людини, її напрямок і участь у діяльності. Щодо учнів молодшого шкільного віку правомірно говорити лише про такі мотиви діяльності, як почуття, інтереси, бажання. Таким чином, емотивно-мотиваційні критерії національного виховання включають емотивну складову (національні почуття до сім'ї, до Батьківщини; емоційну оцінку своєї суспільно-корисної та навчальної діяльності) та мотиваційну складову (емоційні чи когнітивні спонукання до національної діяльності).

Поведінковий компонент виявляється у патріотичних вчинках, національній діяльності. Передчасно чекати у цьому віці самостійну національну діяльність – діти можуть виступати в основному як виконавці доступних їм видів діяльності, організованих та регульованих дорослими. Отже, для молодших школярів національна поведінка може виявлятися в участі у відповідних віку патріотичних подіях, організованих частіше всього вчителями. Все це дозволяє включити до групи поведінкових критеріїв національного виховання молодших школярів сформованість навичок національної поведінки у видах діяльності, що відповідають їхньому віку.

З огляду на дані компоненти необхідно планувати виховну діяльність.

Дослідники підкреслюють, що успіх навчального процесу нерозривно пов'язаний зі створенням відповідних умов для його перебігу. У довідковій літературі існують різні тлумачення поняття «умова».

К. Касярум стверджує: «Педагогічні умови являють собою ні що інше, як взаємопов'язану сукупність обставин, засобів і заходів у педагогічному процесі» [19].

А. Жданкіна під педагогічними умовами розуміє «середовище, створене для реалізації завдань освітнього та виховного процесу» [12, с. 133]. Контекстний аспект педагогічних умов сприяє використанню різноманітних методів та засобів, спрямованих на забезпечення якісного підходу до навчання та виховання.

Беручи до уваги вищезазначене, та враховуючи специфіку національного виховання і досвід вчених, ми пропонуємо наступні педагогічні умови національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва:

- формування стійкої позитивної мотивації учнів до вивчення народного мистецтва;
- партнерська взаємодія закладу освіти і батьків у процесі національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва;
- відповідність змісту національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва викликам сьогодення.

Детальніше про ці умови нижче.

Перша педагогічна умова: Формування стійкої позитивної мотивації учнів до вивчення народного мистецтва. Зміст запропонованої педагогічної умови обґрунтовується тим, що ефективність діяльності вчителя залежить від мотивації учнів до підвищення рівня знань і духовного зростання.

Для детального розбору, та кращого розуміння запропонованої вище педагогічної умови, слід звернутися до визначення і характеристики понять «мотив» та «мотивація».

М. Кузьма-Качур, М. Горват, С. Савко зазначають: «Мотивація (moveo – рухаю) нині розглядається як реалізація мотиву у конкретній

діяльності в процесі вибору можливих дій, спрямованих на досягнення певних цілей. Мотив – спонукання або прагнення досягнення мети та усвідомлення дії щодо її досягнення» [23, с. 57].

У словнику С. Гончаренка мотивація визначається як набір причин або стимулів, які спонукають людину до певних дій або поведінки. Значення цих причин у впливі на поведінку, діяльність і становлення особистості дитини велике [7, с. 217].

За визначенням І. Підласого, мотивація— це процес, прийоми та засоби, які використовуються для спонукання учнів до продуктивної пізнавальної діяльності та активного вивчення навчального матеріалу. Більше того, цей динамічний процес має спиратися на мотиви, які керують конкретними діями та поведінкою, оскільки вони визначають подальший вибір.

Отже, з учнями молодшого шкільного віку необхідно формувати позитивну мотивацію щодо вивчення народного мистецтва. Зрештою, стійке та вмотивоване прагнення є фундаментальною основою успіху навчального процесу.

Формування стійкої позитивної мотивації учнів до вивчення народного мистецтва як перша педагогічна умова передбачає досягнення таких завдань:

- утворення, з метою активізації пізнавальної діяльності учнів 1–4 класів, сприятливого, емоційно відповідного виховного середовища;
- спонукання учнів до вивчення народних ремесел, творів декоративно-прикладного мистецтва;
- залучення молодших школярів до індивідуального, групового пошуку;
- створення мотиваційного підходу для учнів, які проявляють більшу активність під час вивчення народного мистецтва;
- вибір творів народного мистецтва як пріоритетного компоненту в рамках виховного процесу.

Друга педагогічна умова: Партнерська взаємодія закладу освіти і батьків у процесах національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва.

Співпраця між сім'ями та школами є ключовим елементом освіти дітей на національному рівні. Це партнерство має важливе значення для сприяння всебічному розвитку молодих людей, їхньому соціальному зростанню та узгодженню цілей і дій, підкреслюючи важливість інтеграції освітніх ресурсів обох цих соціальних інститутів [38, с. 235].

Г. Зажарська підкреслює особливість сім'ї у виховному контексті. Виховна роль сім'ї є унікальною, адже в ній формується характер дитини, світогляд, стосунки з людьми, життєві цінності, шанування української мови, звичаїв, традицій, любов до Батьківщини. Виховання почуття національної гордості та патріотизму можна досягти лише в сім'ї, особливо коли людина розуміє свою повну сімейну історію. Саме в сім'ї дитина переходить від сімейної ідентичності до почуття приналежності до своєї громади та нації [13, с. 148].

Кілька нормативних документів висвітлюють пріоритети виховання дітей у сім'ї та співпраці сім'ї та школи. Наприклад, концепція «Щаслива родина» (2012) як частина системи освіти України акцентує увагу на значенні сім'ї в суспільстві. Підкреслюється, що сім'я відіграє життєво важливу роль у формуванні підростаючого покоління та має вирішальне значення для розвитку та добробуту сучасних дітей як майбутніх громадян держави. У Державній національній програмі "Освіта" (2005 р.) наголошується, що сім'я несе повну відповідальність за зростання, виховання та навчання своїх дітей.

Великий тлумачний словник сучасної української мови пропонує таке визначення поняття «педагогічна взаємодія»: 1) Навмисно організована взаємодія між учителем і дитиною, незалежно від того, чи є вона тривалою чи тимчасовою, з наміром змінити поведінку, дії та стосунки дитини. 2) Прямий або опосередкований вплив учасників

даного освітнього процесу один на одного, що призводить до взаємовпливу і зв'язку. Ця взаємодія виступає інтегруючим елементом педагогічного процесу, сприяючи появі нових особистісних розробок у кожного з учасників цього процесу [5, с. 1728].

Т. Ціпан розглядає педагогічну взаємодію школи і сім'ї як «спеціально організовану (вибудовану) систему впливів, зв'язків, відносин, узгоджених дій і контактів педагогів і батьків, спрямованих на активізацію спільної діяльності педагогів і батьків у процесі виховання дітей та учнівської молоді, а також сприятливих умов для особистісного розвитку і зростання дітей, організації активного життя школярів» [38, с. 237].

Під активізацією педагогічної взаємодії школи та сім'ї Т. Ціпан розуміє процес, що сприяє:

- Розвиток педагогічного світогляду вчителів і батьків у вирішенні спільних виховних завдань і цілей шляхом поєднання виховних і розвиваючих зусиль.;

- Інноваційне застосування теоретичних знань і практичних навичок до освітньої сфери, плекання бажання створювати абсолютно нові форми, методи та інструменти як для шкільної, так і для сімейної освіти.;

- Підвищення спроможності педагогів і батьків цілеспрямовано та систематично здійснювати контроль за вихованням школярів, своєчасно вносити корективи в освітній процес шляхом педагогічної рефлексії [38, с. 237].

Отже, реалізація другої педагогічної вимоги, яка полягає у співпраці навчального закладу та батьків у вихованні учнівської молоді засобами народної творчості, має враховувати унікальність народної творчості, оскільки вона є основним виховним засобом.

Взаємодія на засадах партнерства закладу освіти і батьків у рамках національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва полягає у таких напрямках:

- залучення батьків (та/або осіб, що їх замінюють) до процесу національного виховання учнів засобами народного мистецтва;
- формування у сім'ї педагогічної культури;
- спільна організація виховної діяльності;
- поглиблення траєкторії національного виховання в колі сім'ї засобами народного мистецтва;
- налагодження спільного підходу до вирішення проблем та організаційних питань під час національного виховання учнів шляхом використання народного мистецтва.

Третя педагогічна умова: Відповідність змісту національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва викликам сьогодення.

Сьогоденний виховний процес здійснюється в умовах війни. Як слушно підкреслюють Н. Бондаренко та С. Косянчук: «Російсько-український конфлікт суттєво посилив виклики, які постали перед нашою державою. Цей конфлікт спричинив глибоку зміну підходів до національно-патріотичного виховання, перехід від словесного, споглядально-абстрактного підходу до більш активного, дієвого та співпричетного. Серед бурхливих подій сьогодення люди з усіх верств суспільства відкрили свій внутрішній патріотизм. Від хоробрих воїнів, які самовіддано захищають право на існування України, її свободу, незалежність і територіальну цілісність, захищаючи не лише Європу, а й увесь світ від нової форми фашизму, до мужніх волонтерів і навіть маленьких українців, які раптово взяли на себе дорослі ролі.» [4, с. 8].

Т. Коваль пише: «Ураховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні після Революції гідності, обставини, пов'язані з російською агресією, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого

покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо. Головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатой духовної культури народу, його національної ментальності, спорідненості світогляду і, на цій основі, формування якостей особистості громадянина України, які забезпечують національну самобутність, розвинену духовність, моральну, мистецьку, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і талантів» [21, с. 548].

Основним питанням національного виховання відповідають становлення та зростання сильного почуття національної ідентичності, глибокої історичної свідомості та їх узгодження з сьогоденням з майбутнім, а також розширення духовних, інтелектуальних і культурних перспектив.

Бажаним результатом у справі виховання патріотичної молоді має бути послідовне й рішуче прагнення до збереження, збереження та примноження національного надбання [22 с. 73].

Впровадження третьої педагогічної умови – відповідність змісту національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва викликам сьогодення передбачає:

- вдосконалення змісту, використовуваного для вирішення завдань національного виховання, його збагачення цінними зразками народного мистецтва;
- здійснення цілеспрямованої виховної роботи засобами народного мистецтва;
- адаптація навчального матеріалу до сучасних проблем.

Отже, вище значені педагогічні умови необхідні для вирішення проблем і завдань національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва.

2.2 Методичні рекомендації щодо особливостей впровадження засобів українського народного мистецтва на уроках у початковій школі

Як слушно зауважують Н. Антонюк та А. Хомячук: «Народне мистецтво є невичерпним джерелом культури народу, яка має унікальні можливості впливу на особистість та формування у неї національного світогляду, характеру, глибокої духовності. Завдяки декоративно-прикладному мистецтву, яке є віковічною скарбницею моральних і духовних здобутків народу і відображає стиль різних епох, регіонів, зберігає багаті безсмертні традиції, пізнаються історія, світогляд, моральні якості наших предків, формуються основи культурно-духовного багатства українського народу» [1, с. 10].

О. Дронова зазначає: «Народне образотворче і декоративне мистецтво нерозривно поєднане з магічно-обрядовою і господарською діяльністю людей, містить духовні і матеріальні ознаки які характеризують особливості нації, локальні відміни етнічних груп. Воно розвивалося як творчість селян і мешканців передмість у вільний від хліборобства час (вишивка, розпис, писанкарство, гончарство, килимарство, лозоплетіння та ін.)» [11, с. 63].

Народне мистецтво, яке є культурною спадщиною кожного суспільства, відображає вірування, звичаї, мистецькі та етичні принципи, а також історичний наратив нації. Поєднуючи утилітарний та естетичний аспекти, прикладне мистецтво формує фон як матеріальної, так і духовної спадщини корінного населення, необхідний для розкриття та виховання дитячих талантів, творчості, ініціативи, виховання самобутнього внутрішнього світу, ініціативного погляду на життя, почуття відповідальності, цілеспрямованості та працьовитості.

На думку М. Берези, значний вплив народної творчості на формування національної свідомості учнівської молоді є наслідком різноманітності різноманітних її форм. Це такі художні промисли, як

деревообробка, різьблення по каменю, обробка шкіри, кістки та рогу, кераміка, скло, металообробка, ткацтво, в'язання, килимарство, вишивка, живопис, батик, писанкарство, гравюра на металі, різьба по дереву тощо. Усі ці ремесла відносяться до категорії декоративно-ужиткового мистецтва, маючи спільні ознаки, але при цьому володіючи унікальними атрибутами. Кожна з цих форм вирізняється специфічними матеріалами, складними технологічними процесами, художньо-композиційними зразками, які формують образність, символіку та виразні елементи [3, с. 259-260].

Україна має давню історію, звичаї і традиції, збережені у творах народного мистецтва. О. Дронова переконана, що народні художні промисли являють собою різноманітні прояви народної творчості в галузі декоративно-прикладного мистецтва. Одним із таких ремесел є опішнянська кераміка, яка зародилася в XIX столітті в селі Опішня що на Полтавщині. Яворівська іграшка з центром у м. Яворів, Львівської області також є прикладом. Ще одним промислом народного мистецтва є косівська кераміка, родом з Івано-Франківської області, а саме міста Косів. Решетилівська вишивка, яка закорінена в селі Решетилівка на Полтавщині (село Клембівка, Вінницька область), також є прикладом цієї традиції. Петриківський розпис спеціалізується на створенні декоративних виробів, таких як скриньки, тарілки, іграшки, скриньки, писанки. Ще одним самобутнім народним художнім промислом є кролевецьке ткацтво, що базується в місті Кролевець Сумської області. Ці промисли відіграють значну роль у формуванні педагогічними прийомами у дітей самобутнього українського світогляду та глибокого естетичного розуміння [11, с. 63].

Національне виховання у Новій українській школі реалізується через освітні галузі: мовно-літературна, соціальна і здоров'язбережувальна, природнича, громадянська та історична, мистецька та галузь фізичної культури, у змісті яких найбільше

закладено патріотично ціннісної інформації [36]. У процесі шкільного національного виховання засобами народного мистецтва у молодших школярів необхідно застосовувати компетентнісний, міжпредметний підхід, при цьому використовуючи різноманітні виховні технології, традиційні та інноваційні методи, прийоми та форми.

Якщо взяти до уваги мовно-літературну освітню галузь то в її контексті, можна провести виховний захід «До дня письменника».
(Додаток Б)

Його мета: Поглибити знайомство учнів з українськими авторами, підвищити їхні навички чіткого читання віршів, інтегрувати аспекти громадянської освіти, виховувати глибоку прихильність до своєї батьківщини та поезії, прищепити почуття гордості за тих, хто прославив українську культуру, і запалити мотивацію до успіху у своїх дослідженнях для кращого життя нації.

Базою дослідження стала «Херсонська гімназія №16 із вивченням мов національних меншин Херсонської міської ради». Гімназія має потужну теоретичну і методичну базу, спеціалізується на вивченні мов національних меншин. Виховний захід було проведено в онлайн режимі, з учнями 4 класу. На уроці було присутньо 5 учнів, кожен активно брав участь у ході заходу.

У результаті проведення цього заходу діти згадали відомих поетів та їх твори, а також самі змогли відчувати себе у ролі поетів та написали декілька віршів:

Весна
Весела квігуча барвіста
Все цвіте
Гарна милозвучна
Все цвіте,
Весна початок тепла,
вона не холодна як зима, вона Весна.

Вона не як осінь , холодна дощова

Вона весна!

©Г.Єсенія

ВІЙНА

Страшна та неспокійна

Вона лютує кожен день, лякає навкруги

Коли почую вибух я, то серце застрибало

Війна, вже ніколи не забуду я.

©□Осіння Поліна

Теми віршів діти обирали самостійно. У цих віршах діти висловили свої внутрішні переживання та умови в яких вони перебувають, або хочуть перебувати. Чітко видно який відбиток лишає війна на тендітній дитячій душі.

Національне виховання молодших школярів засобами народного мистецтва проводиться в курсі «Я досліджую світ». Зокрема молодші школярі знайомляться з таким видом народного мистецтва, як вишивка. Регіональні особливості української народної вишивки досліджуються в ширших рамках народного вбрання, що охоплює як національне вбрання, так і унікальний одяг різних регіонів України. Це обстеження має на меті виявити спільні та відмінні елементи в художніх, стилістичних і технічних аспектах прикрашання традиційного одягу. Вона спрямована на розпізнавання стилістичних відтінків узорів, їх композиційних і кольорових рішень, особливостей техніки вишивки [39, с. 135].

У початковій школі маленькі учні досліджують тему «Розшифровка української вишивки», співпрацюючи з учителем, щоб заглибитись у значення конкретних візерунків і технік, які використовуються у вишивці. Під час роботи з молодшими учнями корисним є використання всебічного потенціалу цього предмета,

наприклад, його інтеграція з мовно-літературною, технологічною, та мистецькою галузями [39, с. 135].

Досліджуючи тему «Народні символи України», доцільно обговорити з дітьми «День вишиванки», заглибившись у значення традиційного українського вбрання як у минулому, так і в сьогоденні. На думку Т. Цуркан, «вишивка як вид мистецтва виникла за давніх часів і переходила з покоління до покоління. Давнина існування вишивки в Україні засвідчується археологічними знахідками ще доби палеоліту. При розкопках поховань ще перших століть нашої ери археологи знаходили вовняний одяг (вірніше, його залишки), оздоблений різнобарвною вишивкою» [39, с. 135].

У початковій школі різноманітні форми національного виховання можна реалізувати через заняття українською народною вишивкою. Акція «Шкільна родина у вишиванці» та флешмоб «Вишиванка єднає українців» можуть захопити як дітей, так і батьків. Для учнів 3-4 класів заслуговують на увагу привабливі проекти «Знайомство з вишивкою рідного краю» та «Вишиванка як генетичний код нації».

Особливо цінними для національного виховання засобами народного мистецтва є уроки трудового навчання і художньої праці. А. Предик підкреслює: «У змісті технологічної освітньої галузі чітко простежується змістова лінія «Світ ремесел», яка спрямована на формування у молодших школярів ставлення до творів декоративно-прикладного мистецтва та ремесел (в тому числі і вишивки), як до культурної спадщини українського народу» [33, с. 87].

В основу вивчення народного мистецтва, на переконання Н. Антонюк та А. Хомярчук, покладено «формування пізнавальної компетентності особистості, що забезпечує ознайомлення з поняттями і знаннями, які стосуються декоративно-прикладного мистецтва; практичної, що сприяє оволодінню навичками виготовлення різноманітних виробів; творчої, що забезпечує формування творчих

здібностей; соціальної, що сприяє вихованню дбайливого, шанобливого ставлення до народних традицій, національної свідомості, формування естетичного смаку, популяризації народних промислів» [1, с. 10].

Ознайомлення з предметами декоративно-ужиткового мистецтва можна розбити на такі етапів:

1. Вступ до декоративно-ужиткового мистецтва
2. Вивчення історії мистецтва та стилів
3. Аналіз та інтерпретація художніх творів
4. Практичний досвід
5. Творчі мистецькі проекти
6. Оцінка та критика мистецтва
7. Виставка та демонстрація

Ці етапи призначені для того, щоб надати учням всебічне розуміння декоративно-прикладного мистецтва, від вивчення його історії та стилів до створення власних творів мистецтва та оцінки мистецтва в цілому. Конкретні назви та порядок цих етапів можуть відрізнятися залежно від навчальної програми школи та підходу до мистецької освіти.

Засоби, які використовуються для впровадження концепцій національного виховання в уроки декоративно-прикладного мистецтва, включають:

- природні елементи (наприклад, різноманітні природні об'єкти);
- текстові ресурси (наприклад, вірші, казки, оповідання, що викликають цікавість учнів до культури та мистецтва);
- наочні посібники (включаючи художні, графічні та схематичні матеріали);
- технологічні засоби (наприклад, мультимедійні дошки, аудіо- та відеозаписи, комп'ютерні програми).

Виділено основні підходи та методичні прийоми ознайомлення з різними народними промислами, які можна застосовувати на всіх етапах уроку.. Для прикладу – деякі з них:

Ознайомлення учнів з різними видами народних ремесел може передбачати комплекс загальних методів і методичних прийомів, зокрема:

1. Практичні майстер-класи: Надають учням можливість брати участь у практичній діяльності, пов'язаній з різними народними ремеслами, наприклад, гончарством, ткацтвом або виробленням з дерева.

2. Подорожі: Організація відвідування музеїв, ярмарків ремесел або ремісничих майстерень, щоб спостерігати та вивчати традиційні ремісничі техніки та вироби.

3. Візуальні та мультимедійні ресурси: Використання зображень, відео та мультимедійних презентацій для ознайомлення учнів з історією, технікою та культурним значенням народних ремесел.

4. Дослідження та документування: заохочення учнів до проведення досліджень конкретних видів народних ремесел, що може включати інтерв'ю з ремісниками, збір усних історій та документування ремісничих процесів.

5. Спільні проекти: Залучення учнів до групових проектів, де вони можуть спільно створювати вироби народних ремесел або робити внесок у більший громадський проект.

6. Міжпредметна інтеграція: Інтеграція вивчення народних ремесел з іншими предметами, такими як історія, географія чи суспільствознавство, щоб забезпечити цілісне розуміння культурного контексту.

7. Художнє вираження: Заохочення учнів виражати своє розуміння народних ремесел за допомогою різних форм художнього

вираження, наприклад створення мистецтва, натхненного традиційними техніками ремесел.

8. Культурні заходи та свята: Участь або організація культурних заходів і свят, які демонструють і відзначають різні народні ремесла в громаді чи школі.

9. Обговорення та критичний аналіз: Сприяння обговоренню культурних, історичних та економічних аспектів народних ремесел, заохочення до критичного аналізу їх ролі в суспільстві.

10. Навчання на досвіді: Сприяння навчанню на основі досвіду, дозволяючи учням спробувати свої сили в різних народних ремеслах і отримати практичне розуміння відповідних навичок.

Використовувані конкретні підходи та техніки залежатимуть від цілей навчання, наявних ресурсів, віку та інтересів учнів. Враховуючи ці фактори, використання народних промислів у навчанні передбачає етапи активізації дітей:

- пізнавальний, що передбачає накопичення знань про народні промисли.
- емоційно-змістовий, спрямований на розвиток художньо-творчих здібностей, формування морально-етичних уявлень.
- художньо-діяльнісний, спрямований на практичне застосування знань про народні ремесла та набуття навичок виготовлення конкретних виробів.

Протягом навчання учні поступово вивчають різні технології виготовлення, розуміють взаємозв'язки між матеріалами, формами та декором у виробі, а також розуміють їх залежність від функцій та призначення.

Н. Антонюк та А. Хомячук зазначають: «Серед народних ремесел, здобутки яких можна вивчати на уроках трудового навчання і художньої праці, можна назвати витинанку; писанкарство; лозоплетіння; гончарство; художню обробку дерева, металу, соломопластика тощо.

Вивчення народних ремесел невіддільне від глибокого знання українських традицій, історії народу» [1, с. 11].

Витинанки служать не просто складним орнаментом для житла, складно вирізаними візерунками з білого або кольорового паперу, які включають портрети, сюжетні сцени та різноманітні фігури тварин, квітів, рослин, людей. Вони також служать засобом передачі ідей та оповідей через створені зображення, розповідаючи про події та історію. Ці витвори залишаються досить функціональними і продовжують виконувати свою початкову роль ялинкових прикрас.

Традиційне українське декоративно-ужиткове мистецтво, зокрема художня вишивка, бісероплетіння, плетіння гачком, спицями, не потребує складного обладнання, але має значну художню цінність. Майстерно створені предмети несуть глибокий духовний потенціал, позитивно впливаючи на дитячі емоції та уяву, заохочуючи інтеграцію краси та користі в практичні починання.

Особливе місце в українській культурі посідає вишивка — поширений вид народного мистецтва. Вишиті рушники та сорочки з давніх-давен були невід'ємними елементами побуту, сприяли не лише естетичному оцінюванню, а й мали сакральне значення в національній культурі та мистецтві.

О. Шестобуз зауважує: «Вишивка завжди використовувалася, як оберіг від негараздів, хвороб, як побажання щастя та добра. Нею прикрашали будинки, оздоблювали одяг, скатертини, рушники тощо. Вироби виконувалися переважно на домотканих полотнах: лляних, вовняних та ін. Серед кольорів ниток застосовувалися червоний, чорний, синій, білий та ін. Традиційними техніками є вишивка низзю, гладдю, хрестиком, занизуванням, муаровий шов та ін. Часто вишивки мали однаковий вигляд з обох боків, що надавало виробу особливої художньої цінності» [41, с. 117].

При знайомстві учнів із мистецтвом вишивання рекомендується організовувати комплексні уроки, які охоплюють такі теми: значення символів і оберегів у нашій культурі, звичаї та традиції, пов'язані з вишивкою, дослідження кольорів і візерунків у вишивці, історичні теми. походження «вишиванки» (традиційної вишитої сорочки). Розповідаючи про вишивку, учні мають особливу увагу приділяти символіці, орнаменту, візерункам. Це може бути частиною обговорень на теми «Особливі візерунки та поєднання кольорів у вишивці в різних регіонах України» та «Традиційні практики прикрашання вишивкою рушників та вбрання в Україні».

Оволодіваючи навичками вишивання, учні тонко засвоюють моральні засади української культури, долучаються до вікових звичаїв, починають дивитися на світ крізь призму художньо-естетичних уподобань нашого народу.

Самобутньою гранню української творчості є петриківський розпис, унікальний жанр в українському народному мистецтві. Твори, створені в цьому стилі декоративного живопису, розкривають царство краси та уяви, пропонуючи поетичне зображення навколишньої природи. Через розпис діти пробуджують патріотичні почуття та прагнення передати свою культурну спадщину майбутнім поколінням, демонструючи мрії, настрої та світогляд у своїх роботах.

Для досягнення мети національного виховання засобами народного мистецтва необхідно дотримуватися основних етапів (використовуючи різноманітні форми та методи) ознайомлення молодших школярів з народними ремеслами.

Виділяють такі етапи:

На початковому етапі ми робимо акцент на передачу дітям загальних уявлень про побутову культуру наших предків. Це передбачає сприяння розумінню природного інтелекту, художнього таланту, старанної трудової етики, естетичної чутливості та креативності

наших прадідусів і бабусь, які досягли успіху в створенні всього вручну, створюючи вишукані та практичні речі. Це досягається завдяки використанню наочних посібників, наприклад, ілюстрацій старовинних осель і предметів побуту в альбомах і книгах, екскурсій до краєзнавчих музеїв, художніх салонів, сувенірних крамниць, емоційно захоплюючих розповідей екскурсоводів чи педагогів про історичні предмети побуту та минуле щоденне життя. Крім того, проводиться дослідження історії мистецтва, що охоплює різноманітні аспекти українського народного декоративно-ужиткового мистецтва, представлені різноманітні вироби.

На другому етапі акцент зміщується на розвиток розуміння безлічі видів українського народного декоративно-ужиткового мистецтва, а також їх регіональних нюансів, що проявляються в кольоровій палітрі, способах виробництва та техніці орнаменталізації. Застосовуються дидактичні ігри «Що з чого зроблено?», «Вгадай вид народного промислу», захоплюючі бесіди на теми «Чарівна витинанка». Дітей знайомлять із народними умільцями, які діляться своїми ремеслами та навіть навчають дітей деяким практичним навичкам.

Третій етап спрямований на озброєння дітей знаннями про конкретні народні промисли, звичаї, традиції, обряди, пов'язані зі створенням і використанням цих виробів. Вчителі ведуть діалоги з дітьми про організаційні аспекти робочих місць майстрів, зосереджуючись на ефективності, управлінні матеріалами, концентрації та підтримці охайності. Використання фольклору, зокрема прислів'їв та приказок про майстерність, працьовитість і старанність, а також обмін народними казками та піснями збагачує навчальний досвід. Навчальному процесу сприяють такі інтерактивні заходи, як «Ярмарок», де діти імітують придбання різних предметів народних промислів та прагнуть детально їх описати [42, с. 431-432].

У ході дослідження Ми визначили методичні рекомендації, які сприятимуть підвищенню ефективності формування національного

виховання молодших школярів на основі використання творів українського народного мистецтва.:

1. Розуміти форми народного мистецтва: вчителі повинні мати глибоке уявлення про види українського народного мистецтва, такі як петриківський розпис, писанки (оздоблення писанок) і вишивка. Дослідіть і дізнайтеся про ці традиції, щоб передати учням точну інформацію.

2. Сплануйте тематичні розділи: Організуйте уроки навколо тематичних розділів, які висвітлюють різні аспекти українського народного мистецтва. Наприклад, присвятіть розділ петриківському розпису чи писанкарству.

3. Використовуйте наочні посібники: додайте наочні посібники, як-от малюнки, відео та приклади українського народного мистецтва, щоб зробити уроки більш цікавими та інформативними.

4. Практичні заняття: Забезпечте учням практичні заняття, де вони зможуть спробувати свої сили у створенні українського народного мистецтва. Наприклад, учні могли розмалювати традиційні петриківські візерунки чи прикрасити власні писанки.

5. Запрошені спікери або художники: якщо можливо, запросіть місцевих художників або членів української громади, які володіють народним мистецтвом, щоб поділитися своїм досвідом з учнями.

6. Культурний контекст: Викладати культурне значення та історію українського народного мистецтва. Поясніть роль цих видів мистецтва в українських традиціях і святах.

7. Мовна інтеграція: інтегруйте вивчення української мови в уроки, навчаючи учнів відповідної лексики та фраз, пов'язаних із народною творчістю.

8. Міждисциплінарний підхід: поєднуйте уроки українського народного мистецтва з іншими предметами, такими як історія, географія та суспільствознавство, щоб забезпечити цілісне розуміння культури.

9. Оцінювання: використовуйте творчі проекти та презентації як інструменти оцінювання, щоб оцінити розуміння та оцінку учнями українського народного мистецтва.

10. Святкуйте українські свята: сплануйте уроки, пов'язані з українськими святами, такими як Великдень і День Незалежності України, включаючи відповідні традиції народного мистецтва у святкування.

11. Подорожі: Якщо можливо, організуйте екскурсії до місцевих музеїв чи культурних центрів з експонатами українського народного мистецтва.

12. Повага та чуйність: підкресліть важливість поваги до культурного значення та історії українського народного мистецтва, виховання почуття вдячності та чуйності серед учнів.

13. Залучення батьків: заохочуйте батьків брати участь, ділячись своїми знаннями про українське народне мистецтво або допомагаючи в практичних проектах.

14. Демонстрація учнівських робіт: Створіть можливості для учнів продемонструвати свої творіння школі чи місцевій громаді, відзначаючи їхні досягнення в українському народному мистецтві.

15. Безперервність: Розгляньте питання про включення українського народного мистецтва до навчальної програми послідовно, а не як одноразовий захід, щоб забезпечити глибше розуміння.

Отже, знайомство з народною творчістю формує у підростаючого покоління яскраві зорові образи рідного краю, його культури, національної сутності. Заглиблення в історію та еволюцію конкретних форм народного мистецтва та активна участь у різноманітних проявах сприяють вихованню широкого естетичного сприйняття та вихованню почуття національної ідентичності.

ВИСНОВКИ

У сучасній Україні, де нація зіткнулася з нелегкими обставинами воєнного часу, значення національного виховання молодших школярів важко переоцінити. У дослідженні розкриті теоретичні основи національного виховання в умовах воєнного часу, висвітлено його сутність і завдання. Крім того, у дослідженні досліджено ключову роль українського народного мистецтва як потужного засобу поширення та зміцнення національного виховання, підкреслюючи його потенціал для прищеплення почуття культурної самобутності та гордості в молодих умах.

Також, було окреслено сутність національного виховання, наголошено на значенні культурно-історичної самобутності, цінностей і патріотизму як невід'ємних складових у формуванні виховного процесу. Національне виховання є невідомою частиною освіти, саме на ньому будується справжня особистість, патріот України.

Ми охарактеризували українську народну творчість як потужний засіб сприяння національному вихованню. Українське народне мистецтво з його багатою спадщиною та культурною символікою слугує містком, що з'єднує учнів із їхньою національною ідентичністю та спадщиною. Та формує у учнів глибокі почуття патріотизму, ідентичності, приналежності та гордості за свою батьківщину. Наша батьківщина має багату культуру, а тому багато чим славиться.

Наприклад: вишиванки, рушники, пісні, традиційний народний танець «Гопак», Опішнянська кераміка, Петриківський розпис, тощо. Деякі з них навіть входять до національного переліку нематеріальної культурної спадщини України.

Педагогічний потенціал українського народного мистецтва у вихованні молодших школярів полягає у тому, що завдяки різноманітним засобам народного мистецтва учні можуть розвинути глибше розуміння свого культурного коріння, сприяючи розвитку почуття гордості, приналежності та культурної обізнаності. А також засоби народного мистецтва сприяють всебічному розвитку особистості дитини, що є одним з головних завдань Нової Української Школи. Зогляду на воєнний стан національне виховання почало активізовуватись з новою силою, і найкращими засобами, щоб реалізувати його мету є саме засоби народного мистецтва. Адже ніщо не зможе краще виховати патріота, людину яка любить свою культуру, свій народ та землю, ніж національне мистецтво.

У дослідженні також подано методичні рекомендації щодо ефективного інтегрування засобів українського народного мистецтва на уроках у початковій школі. Ці рекомендації охоплюють стратегії для педагогів щодо розробки привабливих, культурно відповідних та освітніх заходів, які відповідають національним освітнім цілям. Ці рекомендації створені для вчителів, студентів, батьків, та допомагають краще зрозуміти як реалізувати мету національного виховання, за допомогою засобів національного мистецтва.

У дослідженні висвітлено вирішальну роль українського народного мистецтва у формуванні національного виховання молодших школярів. Включаючи ці мистецькі форми в навчальну програму, педагоги можуть допомогти учням створити міцніший зв'язок зі своєю культурною спадщиною, прищеплюючи почуття національної гордості та ідентичності. Методичні рекомендації пропонують вчителям

практичні поради щодо ефективної реалізації цих освітніх стратегій. Вони будуть слугуватимуть маяком, який у подальшому скерує освітян, політиків і всім тим, хто працює задля просвітництва та розширення можливостей майбутніх поколінь України.

З урахування специфіки національного виховання нами було виділено три педагогічні умови національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва:

- Формування стійкої позитивної мотивації учнів до вивчення народного мистецтва;
- Партнерська взаємодія закладу освіти і батьків у процесах національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва;
- Відповідність змісту національного виховання молодших школярів засобами народного мистецтва викликам сьогодення;

Саме дотримання цих умов допоможе в реалізації завдань національного виховання засобами народного мистецтва.

Озброєні ідеями, отриманими в результаті цього дослідження, викладачі можуть крокувати вперед з новою силою, гарантуючи, що учні озброєні знаннями, цінностями та непохитним культурним надбаннями, необхідними для їх подальшого життя у контексті викликів воєнного часу і після нашої перемоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Н., Хомярчук А. Національно-патріотичне виховання молодших школярів засобами декоративно-прикладного мистецтва. *Pedagogičnij časopis Volinì*. 2018. № 4 (11). С. 9-14.
2. Бережна, А. Екскурсії та походи в музеї. Як виховати патріотів у початковій школі / Алла Бережна // Сучасна шк. України. – 2018. – Берез. (№ 3). – С. 32–33.
3. Береза М. Реалізація виховного та світоглядного потенціалу декоративно-ужиткового мистецтва в умовах навчально-виховного процесу початкової школи. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф.* Вінниця, 2015. С. 257–262.
4. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
5. Бусел В. Великий тлумачний словник української мови. Київ ; Ірпінь : Перун, 2009. 1728 с.
6. Волкова Н. П. В67 Педагогіка: Навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб., доп. — К.: Академвидав, 2007. — 616 с. (Альмаматер).
7. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

8. Данилюк, О. Формування нового українця у початковій школі : робота Всеукраїнського науково-методичного семінару «Модернізація мовно-літературної освіти в початковій школі: надбання, пошук і перспективи розвитку» / О. Данилюк // Освіта. – 2016. – 26 жовт. – 2 листоп. (№ 45/46). – С. 8–9.

9. Демченко О. П. Свято як форма національного виховання молодших школярів: технологічний аспект. *Проблеми українського національного виховання : збірник наукових праць*. Дрогобич, 2013. С. 261–272.

10. Денисенко В.В. Використання засобів театральної педагогіки у творчому розвитку молодших школярів / Scientific forum: theory and practice of research: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the International Scientific and Theoretical Conference. – Т.2. - Valencia, Kingdom of Spain: European Scientific Platform, 2021. Режим доступу: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13313/1/275-1007-PB.pdf#page=64>

11. Дронова О. О. Національне виховання дошкільників засобами народного мистецтва України. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського : зб. наук. пр.* 2016. № 6. С. 62-67.

12. Жданкіна А. Педагогічні умови патріотичного виховання учнівської молоді засобами кобзарства. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 2. С. 131-139.

13. Зажарська Г. П. Національно-патріотичне виховання учнів початкових класів у взаємодії сім'ї та школи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2017. № 7(1). С. 146-154.

14. Зайченко І.В. Педагогіка: підручник / І. В. Зайченко. 3-тє видання, перероблене та доповнене К.: Видавництво Ліра-К , 2016. У 608 с.

15. Закон України «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641» [Електроний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>

16. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [Електроний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

17. Закон України Про основи національного спротиву [Електроний ресурс], 2022. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>

18. Калита, Н. Розвиток системи національно-патріотичного виховання у сучасній початковій школі: постановка проблеми / Н. Калита // Молодь і ринок. – 2016. – № 6. – С. 71–75. – Бібліогр.: 6 назв.

19. Касярум К. Формування комунікативної компетенції майбутніх викладачів вищої школи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2015. Ч. 1. С. 99–105.

20. Качур М. М. Патріотичне виховання молодших школярів засобами краєзнавства : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2010. 21 с.

21. Коваль Т. В. Українські народні традиції та звичаї як засіб національного виховання молодших школярів в умовах НУШ. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2022. № 2. С. 546–554.

22. Кравченко А., Сахно, М. Національно-патріотичне виховання молоді України – вимога сьогодення. *Педагогічні науки*. 2015. Вип. 63. С. 71–75.

23. Кузьма-Качур М. І., Горват М. В., Савко С. Л. Мотивація як чинник успішного формування природознавчої компетентності молодших школярів у процесі навчально-пізнавальної діяльності. *Освіта і наука*. 2021. Вип. 1. С. 56–60.

24. Кушнір, В. А. В. О. Сухомлинський про виховання любові до Батьківщини у початковій школі / В. А. Кушнір // Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю: «Щоб у серці жила Батьківщина» : зб. матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. і XXIII Всеукр. пед. читань : [15–16 верес. 2016 р., м. Луцьк] / Нац. акад. пед. наук України, Укр. асоц. ім. Василя Сухомлинського, Волин. ін-т післядиплом. пед. освіти. – Луцьк, 2016. – С. 142–146.

25. Літовка, О. П. Інноваційні підходи до формування особистості майбутнього фахівця як громадянина-патріота / О. П. Літовка, Л. В. Нижник // Освіта України в умовах військового конфлікту на Донбасі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Лисичанськ, 27 лют. 2017 р.). – Лисичанськ, 2017. – С. 112–116.

26. Лопушинський, І. П. Національно-патріотичне виховання як вагомий чинник формування особистості студента / І. П. Лопушинський // Виховання особистості: національно-патріотичний вимір : матеріали всеукр. наук.-метод. конф. (16–17 квіт. 2015 р., м. Херсон) : у 2 ч. / Херсон. акад. неперерв. освіти. – Херсон, 2015. – Ч. 1. – С. 175–178.

27. Майборода, Н. Педагогічні умови формування патріотизму вихованців сільських навчально-виховних комплексів засобами мистецтва / Наталія Майборода // Наук. зап. [Кіровоград. держ. пед. унту ім. Володимира Винниченка]. Серія: Пед. науки : зб.

наук. пр. / Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. – 2015. – Вип. 139. – С. 230–234.

28. Максимюк С.П. Педагогіка: Навчальний посібник. - К.: Кондор, 2005. - 667 с.

29. Михасюк Т. Цінності українських традицій у національно-мовному вихованні молодшого школяра. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 1. С. 187-192.

30. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527 «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України», «Заходи щодо реалізації Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року» [Електроний ресурс], 2022. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>

31. Нетудихатка, А. П. Форми, методи і засоби патріотичного виховання у початковій школі / А. П. Нетудихатка // Початкове навчання та виховання. –2015. – № 34/36. – С. 2–9. – Бібліогр.: 8 назв.

32. Одарченко В. І. Технологія виховання національної гідності студентської молоді засобами українського народного мистецтва. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2012. № 32. С. 124-132.

33. Предик А. Методика ознайомлення молодших школярів з вишивкою при вивченні технологічної освітньої галузі в початковій школі. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*. 2022. № 1. С. 87–90.

34. Сиса І. Взаємодія школи і сім'ї у вихованні та розвитку учнів початкових класів. *Таврійський вісник освіти*. 2016. № 4. С. 162–167.

35. Сухорукова Г.В., Дронова О.О., Голота Н.М., Янцур Л.А. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник. За заг. ред. Г.В.Сухорукової.- К.: Видавничий Дім «Слово», 2010.- 376 с.: іл.
36. Типові освітні програми нової української школи [Електроний ресурс], 2019. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
37. Фіцула М. М. Педагогіка. Видання 3-тє, стереотипне: Навчальний посібник / М.М. Фіцула. - К., “Академвидав”, 2009. - 560с.
38. Ціпан Т. Інноваційні форми та методи педагогічної взаємодії школи і сім'ї у вихованні учнівської молоді. *Інноватика у вихованні*. 2020. № 12. С. 235-241.
39. Цуркан Т. Формування громадянської культури молодших школярів через використання етнічного потенціалу української вишиванки на уроках «Я досліджую світ». *Україно моя вишивана : етнокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції*. Київ, 2020. С. 134-137.
40. Чеховъ Н.В. Национальное воспитание по К.Д.Ушинскому // Педагогическій листокъ. – 1915. – Кн.2. – С.102-113.
41. Шестобуз О. С. Виховне значення вишивки як виду декоративно-прикладного мистецтва. *Вишиванка – національний оберіг єднання українців, символ нескореності і волі : матеріали Міжнародного бієнале, присвяченого всесвітньому Дню вишиванки*. Чернівці, 2022. С. 116–118.

42. Щебет К. Формування любові молодших школярів до традицій рідного краю через знайомство з народними ремеслами. *Методологічні та методичні проблеми викладання у сучасному освітньому процесі : матеріали доповідей (статей, тез) учасників/учасниць XI наук.-практ. інтернет-конф.* Луцьк, 2021. С. 428–432.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОНЦЕПЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Патріотичне виховання – складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов’язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

Складовою частиною патріотичного виховання, а в часи воєнної загрози – пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у зростаючої особистості готовності до захисту Вітчизни, розвиток бажання здобувати військові професії, проходити службу у Збройних Силах України як особливому виді державної служби. Його зміст визначається національними інтересами України і покликаний забезпечити активну участь громадян у збереженні її безпеки від зовнішньої загрози.

Робота з військово-патріотичного виховання учнівської молоді має проводитися комплексно, в єдності всіх його складників спільними зусиллями органів державного управління, а також освітніх закладів, сім’ї, громадських організацій та об’єднань, Збройних Сил України, інших силових структур.

Системна організація військово-патріотичного виховання молоді має бути спрямована на підготовку її до оволодіння військовими професіями, формування психологічної та фізичної готовності до служби в Збройних Силах, задоволення потреби підростаючого покоління у постійному вдосконаленні своєї підготовки до захисту Вітчизни. Мета патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;
- культивування кращих рис української ментальності - працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовленнєвої культури;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

Принципи патріотичного виховання.

- принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- принцип самоактивності й саморегуляції забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

- принцип полікультурності передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в дітей та учнівської молоді відкритості,

толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

- принцип соціальної відповідності обумовлює потребу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в дітей і молоді готовності до захисту вітчизни та ефективного розв'язання життєвих проблем;

- принцип історичної і соціальної пам'яті спрямований на збереження

духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

- принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні.

Додаток Б

Виховний захід до Дня Письменника 3 Березня

(4 клас)

Мета: Поглибити знайомство учнів з українськими авторами, підвищити їхні навички чіткого читання віршів, інтегрувати аспекти громадянської освіти, виховувати глибоку прихильність до своєї батьківщини та поезії, прищепити почуття гордості за тих, хто прославив українську культуру, і запалити мотивацію до успіху у своїх дослідженнях для кращого життя нації.

Хід заходу

Повідомлення теми виховного заходу

Учитель: Доброго дня! Для того щоб розпочати наш урок я пропоную вам самотійно відгадати про що, або про кого ми сьогодні поговоримо. Для цього вам необхідно розгадати ребус. Всі знають як? (Якщо ні, то я вам допоможу).

(Письменник)

Учитель : Так правильно, молодці це слово «письменник». Діти, сьогодні в Україні і світі особливий день – день письменника. Ми сьогодні поговоримо саме про українських письменників.

Хоч професія письменника з'явилася багато століть тому, майстри слова отримали своє свято лише у 1986 році на засіданні 48 конгресу Міжнародного ПЕН-клубу. Відтоді Всесвітній день письменника відзначають щорічно 3 березня.

Тарас Шевченко за своє життя написав 237 віршів і поем, Олександр Дюма-батько — 420 романів, Микола Гоголь працював над створенням «Мертвих душ» тільки стоячи, а Михайлу Булгакову знадобилося 12 років на написання роману «Майстер і Маргарита». Сьогодні в світі налічується близько 150-200 тисяч професійних письменників, і пишуть вони більш ніж 150 мовами.

Я пропоную вам подивитися на хмаринку слів і назвати імена і прізвища поетів та поетес, що ви бачите.

(Діти дивляться і називають поетів та поетес)

(Т.Щевченко, М.Братан, Л.Костенко, І.Франко, Л.Українка,
Н.Поклад, К.Перелісна)

Учитель : А кого ви ще знаєте з тих поетів кого ще не назвали?

(Слухаємо дітей)

Учитель : Професія письменника нелегка, багатогранна і заслуговує глибокої поваги. Саме тому і був створений Всесвітній день письменника. Його святкування ініціював ПЕН-клуб (PEN International) — правозахисна організація, яка об'єднує професійних письменників, які працюють у різних жанрах літератури.

Всесвітній день письменника відзначають не лише романісти, прозаїки, поети, памфлетисти, публіцисти, фантасти, фейлетоністи, новелісти, есеїсти та інші майстри слова. Його по праву вважають своїм журналісти, історики та блогери. У цей день вони збираються, щоб обговорити тенденції сучасної літератури, нагородити найталановитіших авторів, послухати нові вірші та уривки романів своїх колег.

Тому зараз я пропоную вам подивитися і послухати відео з віршами (Слухаємо вірші Н. Поклад «Прапор», Т. Шевченко «Садок вишневий»)

Учитель :Дуже гарні вірші, можливо ви їх уже вчили.

А зараз я пропоную скласти всім разом відчуті себе письменниками і самостійно скласти сенкан на тему «Україна».

Нагадую : Сенкан – це вірш, що складається з п'яти рядків.

СЕНКАН

- 1 рядок** — тема (один іменник)
- 2 рядок** — опис теми (два прикметники)
- 3 рядок** — дії, пов'язані з темою (три дієслова)
- 4 рядок** — речення (фраза із чотирьох слів)
- 5 рядок** — синонім, висновок до теми (одне слово)

Україна

Вільна, незалежна

Виборює, єднає , перемагає

Непокірна моя рідна земля

Батьківщина .

Учитель: Молодці, ми сьогодні, багато чого дізналися, та добре попрацювали! Ми можемо на власні очі бачити яка велична праця митців, у своїх творах вони зберігають пам'ять про події у світі, щоб передати їх наступним поколінням. Саме вони несуть прекрасне українське слово у світ, і за це їм вічна шана!

Додаток В

« Пейзажна лірика Т.Г.Шевченка »(2 клас)

Тема: Пейзажна лірика. Тараса Шевченка

Мета: розширити знання учнів про творчість Т. Г. Шевченка; вчити сприймати зміст поезії на слух, викладати свої думки в логічній послідовності; збагачувати активний словник школярів; формувати образне мислення, вміння словесно відтворити ілюстрацію до твору; виховувати любов до художнього слова, вміння бачити прекрасне у навколишньому середовищі, навчитися працювати у групах, проводити дослідницькі роботи.

Тип уроку: Інтегрований

Обладнання: Відео про Кобзаря, Підручник з текстами віршів.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Привітання : Добрий день, мої малята!
Щоб хотілось працювати,
На всі боки поверніться,
Посмішками поділіться.
Настрій на урок взяли,
Працювати почали.

У: Сідайте всі рівненько, спинки тримаємо рівно!

II .Актуалізація опорних знань.

У: На минулому уроці ми з вами вчили скоромовку, давайте зараз всі разом її повторимо, а потім ті хто хоче будуть відповідати окремо:

Ішов хлопець із ярмарку, по колоді через воду.

Тільки став він на колоду, бовть у воду.

Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду.

Та знов — бовть у воду.

III. Вивчення нової теми.

У: Сьогодні на уроці ми познайомимося з новими творами Тараса Григоровича Шевченка. І перш ніж ми пригадаємо деякі відомості про Тараса Григоровича, я пропоную вам провести імпровізоване інтерв'ю, вам необхідно розділитися на 4 групи, кожна група має обрати одного учня який стане представником всієї групи, одна з груп буде групою що має запам'ятати або записати якомога більше інформації про Шевченка, інші три мають сформулювати якомога більше запитань для першої групи стосовно поета та його творчості. Будьте уважні, наприкінці уроку я дам вам деякий час на підготовку .

У: Давайте подивимося відео, нам розкажуть про життя поета:

https://www.youtube.com/watch?v=M_4YiZ3_Sro

У: Пейзажна лірика - це умовна назва ліричного жанру, в якому йдеться про художні переживання природи, олюдненої та одухотвореної.

Почуття патріотизму починається з любові до рідної природи, з якою людина вперше знайомиться ще в ранньому дитинстві. Саме поезія Шевченка дає чудові зразки пейзажної лірики.

Вірш «Світає», це уривок з поеми «Сон», написано у 1844 році, відноситься до пейзажної лірики. Давайте зараз його послухаємо:

(Виразне читання вчителя)

У:

— Який настрій у вас після прослуховування вірша?

— Що змалює поет у вірші?

— Які картини ви уявляли, слухаючи вірш?

У: Відчувається замилювання поета рідною природою. Справді, поезія ніби малюнок-пейзаж. Тому цей вірш належить до пейзажної лірики.

✓ **Словникова робота:**

Розмовляють

Віє

Поволі

Палає

Рясні

Сторожа

Ярами

Соловейко

Мріють

Похилились

— Прочитайте стовпчики слів на одному диханні.

— Що означають слова першого стовпчика?

У: чи всі слова вам зрозумілі? Давайте пригадаємо що означають деякі слова:

Гай - невеликий листяний ліс.

Став- водойма з непроточною водою.

Лан- безліса рівна ділянка.

✓ **Повторне читання вірша учнями (мовчки).**

✓ **Аналіз змісту.**

-Що сказано про небо?

-Що означає що небо палає?

-Яку пташку згадує поет ?

-Які об'єкти неживої природи згадують у творі?

- Були в житті Тараса Шевченка часи, коли він перебував дуже-дуже далеко від рідних місць, у далекій Орській фортеці. Туди його відправив на 14 років у заслання цар за його вірші та любов до України. Єдиною рослинністю тієї місцевості були колючі бур'яни та хирлява осока. Шевченка огортав невимовний сум, коли він дивився на цю пустелю. Зрозуміло, після живописної української природи, зелених берегів Дніпра, мальовничих міст і сіл інакше і бути не могло. І ось ця туга за батьківщиною, пов'язана зі згадкою про рідну природу, виливалась у сумні, але чудові вірші.

(Виразне читання вчителя)

- Який настрій викликав у вас вірш?

✓ **Словникова робота.**

укрила

рястом

встала

барвінком

розбудила	соловейко
уквітчала	жайворонок

— Прочитайте стовпчики слів на одному диханні.

— Що означають слова першого стовпчика?

Ряст-багаторічна трав'яниста лікарська рослина, що цвіте рано на весні білими, жовтими, червонуватими або фіолетовими квітами.

✓ **Повторне читання вірша учнями (мовчки).**

✓ **Аналіз змісту.**

- Що сказано про землю?
- Якою вона була взимку?
- Як змінилася з приходом весни?
- Які птахи згадуються у вірші?
- Які слова-ознаки дібрав поет, щоб описати землю?

У: Тарас Григорович дуже любив Україну, її стрункі тополі, верби над ставами. Особливо Шевченко любив калину. Він присвятив їй свої вірші. У своєму „Кобзарі“ слово калина він ужив 385 разів, а всього у творах Шевченка калина згадується 965 разів. Сьогодні ми ознайомимося ще з одним чудовим віршем Кобзаря. Вслухайтеся, як звучить українське слово.

(Виразне читання вчителем)

✓ **Словникова робота**

Зацвіла	долині
защобетала	пташечка
біленької	свитині

— Прочитайте стовпчики слів на одному диханні.

— Що означають слова першого стовпчика?

— Знайдіть слово — назву ознаки.

✓ **Повторне читання вірша учнями (мовчки).**

✓ **Аналіз твору.**

— Що зацвіло в долині?

— З чим поет порівнює цвітіння калини? (Зі сміхом дівчинидитини)

— Хто зрадів цвітінню калини? (Пташечка)

— Як ви гадаєте, де знаходиться гніздечко пташечки? (В кущі калини)

— Поет пише: «Любо, любо стало». Як ви розумієте цей стан? Якими словами можна замінити слово «любо»? (Гарно, приємно, добре, радісно тощо)

— Куди вийшла дівчина?

IV. Фізкультхвилинка.

V. Закріплення теми

Гра «Гронування».

У: Ця гра буде, парною, ви будете її виконувати з сусідом по парті, у вас в підручниках є вірші з якими ми сьогодні познайомились Ви маєте виписати такі групи слів:

- 1) Назви географічних об'єктів;
- 2)Об'єкти живої природи;
- 3)Об'єкти не живої природи;
- 4)Рослини;
- 5)Тварини.

(Перевіряємо виконання)

VI. Підсумок уроку

У: А зараз ми повернемося до нашого інтерв'ю, зараз ви можете підготуватися. (Чекаємо приблизно 5 хв. поки учні підготуються)

Зараз я прошу вийти до мене представника першої групи(Виходить учень, наприклад ... Андрій). Так, тепер уявляємо що наш Андрій , це Тарас Григорович, і представники інших груп-це

журналісти що беруть у нього інтерв'ю , ви маєте по черзі не перебиваючи один одного задавати питання. Починаємо.

1. Назвіть свій псевдонім. (Кобзар)

2. Можете назвати дату свого народження? (9 березня 1814р.)

3. Де ви народилися? (У с. Моринці Звенигородського повіту на Київщині)

4. Як називається ваша перша збірка віршів? («Кобзар»)

5. Хто такі кобзарі? (Колись кобзарями називали сліпих дідусів, що ходили від села до села і, граючи на кобзі, розповідали людям про долю України.)

6. Назвіть декілька віршів.

7. Чому вас відправили у заслання? (через любов до батьківщини, України)

8. Як ви втішали себе будучи в засланні? (Писав вірші про батьківщину, та малював)

9. Чому вас називають пророком? (Багато того про що я писав відбувається і сьогодні.)

(Учитель стежить за коректністю запитань, та щоб вони не повторювались, за необхідності допомагає Андрієві, який виконує роль Шевченка).

У: Гарзд, на цьому ми завершуємо наше інтерв'ю, ви всі добре попрацювали .

VII. Рефлексія

У: Підійміть руку ті кому сподобався наш урок. Чому? Кому було сумно на уроці? Чому? А кому зовсім не сподобався урок? Чому?

VIII. Домашнє завдання